

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پژواک زنان در تاریخ

فصلنامه علمی - تخصصی مطالعات زنان

سال اول، شماره ۲، زمستان ۱۳۹۹

■ صاحب امتیاز و مدیر مسؤل: دکتر فائزه توکلی

■ سردبیر: دکتر منصوره اتحادیه

■ هیئت تحریریه:

خانم دکتر منصوره اتحادیه	(دکترای تاریخ دانشگاه تهران، ریاست مرکز نشر تاریخ ایران)
خانم دکتر ژاله آموزگار	(دکترای زبان‌های باستانی و استاد دانشگاه تهران)
خانم دکتر صفورا برومند	(دکترای تاریخ، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی)
خانم دکتر سهیلا ترابی‌فارسانی	(دکترای تاریخ، هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نجف‌آباد)
خانم دکتر پروین ترکمنی‌اذر	(دکترای تاریخ و عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی)
آقای دکتر داریوش رحمانیان	(دکترای تاریخ، عضو هیئت علمی گروه تاریخ دانشگاه تهران)
خانم دکتر روح‌انگیز کراچی	(دکترای زبان و ادبیات فارسی و عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی)
خانم دکتر مریم عاملی رضایی	(دکترای زبان و ادبیات فارسی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی)
دکتر علیرضا ملایمی‌توانی	(دکترای تاریخ، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی)
دکتر سیروس نصرالله‌زاده	(دکترای فرهنگ و زبان‌های باستانی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی)
خانم دکتر الهام ملک‌زاده	(دکترای تاریخ، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی)
خانم دکتر شیرین احمدنیا	(دکترای جامعه‌شناسی، عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی)
خانم دکتر شکوه‌السادات حسینی	(دکترای زبان و ادبیات عرب، عضو هیئت علمی دانشگاه الزهرا)
خانم دکتر شهلا اعزازی	(دکترای جامعه‌شناسی، عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی)
خانم دکتر مریم صانع‌پور	(دکترای تاریخ و تمدن غرب، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی)
خانم دکتر بهاره نصیری	(دکترای علوم ارتباطات اجتماعی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی)
آقای دکتر عبدالرحمان حسینی‌فر	(دکترای علوم سیاسی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی)
آقای دکتر حسینعلی نوذری	(دکترای علوم سیاسی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی)
خانم دکتر سیمین فصیحی	(دکترای تاریخ، عضو هیئت علمی دانشگاه الزهرا)

مدیر اجرایی: ندا رسولی مسؤل روابط عمومی: شهرزاد رضایی ویراستار: مجتبی مقدسی

صفحه‌آرا: شبنم شهبازی کدپستی: ۱۹۳۵۹۴۷۱۱۱ تلفن: ۰۹۲۳۱۱۴۳۱۶

وبسایت: info@pezhvakzanan.ir رایانامه: pezhvakzanan@gmail.com

بهای تک‌شماره: ۶۰/۰۰۰ تومان شمارگان: ۵۰۰ نسخه

این فصلنامه بر اساس مجوز ۸۶۸۶۰ مورخ ۱۳۹۹/۶/۳ و از طرف فرهنگ و ارشاد اسلامی منتشر می‌شود.

راهنمای تنظیم مقالات

نکات عمومی

۱. مقاله‌های ارسالی قبلاً در نشریه‌ای دیگر یا مجموعه مقالات همایش‌ها چاپ و یا همزمان برای مجله‌ای دیگر ارسال نشده باشند.
۲. فصلنامه آرشو ملی، شیوه‌نامه APA را به‌عنوان روش ارجاع‌دهی و کتابنامه‌نویسی اتخاذ کرده است. از نویسندگان محترم درخواست می‌شود، از روش مذکور برای تدوین مقاله خود استفاده نمایند.
۳. اصول نگارش زبان فارسی به‌طور کامل رعایت شده و از به‌کاربردن اصطلاحات انگلیسی که معادل فارسی آن‌ها در فرهنگستان زبان فارسی تعریف شده‌اند، حتی‌الامکان پرهیز شود.
۴. قبل از کاما، نقطه، نقطه ویرگول، کلمات دو هجایی و از این قبیل موارد از نیم‌فاصله استفاده شود یا فاصله‌ای نباشد.
۵. در کوتاه‌ترین و زیباترین شکل ممکن به موضوع اصلی مقاله در عنوان اشاره شود.
۶. چکیده‌های فارسی ۳۰۰-۲۰۰ کلمه شامل مقدمه، روش، یافته و بحث باشد و در صفحه اول مقاله جایگذاری شود.
۷. خلاصه گسترده مقاله انگلیسی ۱۰۰۰-۸۰۰ کلمه‌ای شامل مقدمه، روش، یافته‌ها و بحث، و مطالب اصلی و جدول‌های اصلی نیز در آن ذکر می‌شود و در صفحه دوم مقاله جایگذاری شود.
۸. برای هر مقاله حداکثر ۵ کلیدواژه فارسی و انگلیسی به ترتیب حروف الفبای هر زبان ارائه شود و با ویرگول (،) از هم جدا گردند.
۹. اصل بر استفاده از واژه‌های فارسی است. معادل غیر فارسی مفاهیم مهم و املائی اسامی غیرفارسی در پانویس همان صفحه آورده شود. فقط اسامی خاص با حروف بزرگ آغاز شوند.
۱۰. رسم‌الخط فصلنامه برای واژگان فارسی BMitra و برای انگلیسی، قلم Times New Roman (اندازه ۱۲) است.
۱۱. برای ارجاع داخل متنی، نام خانوادگی مؤلف و سال نشر منبع ذکر شود؛ مثال: حسینی (۱۳۷۰)، در موارد نادری که لازم است از نویسنده‌ای نقل قول مستقیم انجام شود، اولاً عین مطلب نویسنده در داخل گیومه (" ") آورده شود، ثانیاً شماره صفحه نیز پس از دو نقطه بیانی (:) حتماً ذکر شود؛ مثال: (احمدی، ۱۳۷۵: ۶۰۷).
۱۲. فهرست الفبایی منابع فارسی و غیر فارسی جداگانه و با رعایت ترتیب زیر در آخرین بخش مقاله ارائه گردد.
- ۱-۱۲. مقاله: نام خانوادگی، حرف اول نام (سال انتشار)، عنوان مقاله، نام کامل نشریه (ایتالیک) شماره جلد / سال (شماره پیاپی): صص. مثال:
بابایی فرد، الف (۱۳۸۹)، توسعه فرهنگی و توسعه اجتماعی در ایران، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۱۰ (۳۷)؛ ۷ تا ۵۹.
- ۲-۱۲. کتاب: نام خانوادگی، حرف اول نام (سال انتشار)، عنوان کتاب، شهر محل انتشار، اسم ناشر. مثال:
موسوی، م. و محمدی م (۱۳۸۸)، مفاهیم و نظریه‌های رفاه اجتماعی، تهران: نشر دانژه.
- ۳-۱۲. فصلی از یک کتاب (در صورتی که هر فصل نویسنده‌ای جداگانه داشته باشد): نام خانوادگی، حرف اول نام (سال انتشار)، عنوان فصل. در: نام و نام خانوادگی سر ویراستار (کلمه سر ویراستار)، عنوان کتاب، شهر محل انتشار: اسم ناشر، صص. مثال:
مدنی م (۱۳۸۱)، رفاه اجتماعی به مثابه آزادی در: قاضی طباطبایی م (سر ویراستار)، آزادی و عدالت: تلاش برای همگرایی آرمان‌ها، تهران: نشر آزادیخواهان، صص ۸۵ تا ۱۲۶.

- ۱۲-۴ در صورت ارجاع به کتاب ترجمه شده، بعد از عنوان کتاب، در داخل پرانتز، کلمه ترجمه و نام و نام خانوادگی مترجم به طور کامل ذکر شود.
- مادرکوی. او سادوک بی. آی (۱۳۸۵). خلاصه روانپزشکی علوم بالینی رفتاری، ترجمه فرزین رضایی، تهران: انتشارات ارجمند.
- ۱۲-۵ منابع فارسی معین مثل منابع غیر فارسی فهرست می‌شوند، با این تفاوت که به جای حرف اول نام نویسنده، همه نام به طور کامل قید می‌شود.
- ۱۲-۶ در صورت استفاده از منابع اینترنتی، علاوه بر رعایت نکات پیش گفته، نشانی اینترنتی منبع و تاریخ اتصال به اینترنت نیز قید شود. مثال:
- Stark, B (2000), Women and Globalization, available at: www.emory.edu (25 April 2002).
۱۳. برای سهولت داوری، مقاله روی کاغذ A4 یک خط در میان و رویه حروف نگاری (تایپ) گردد.
۱۴. حجم مقاله تایپ شده از ۲۰ صفحه A4 و هر صفحه از ۲۶۰ کلمه تجاوز نکند. در هر مقاله می‌توان حداکثر تصویر شامل جدول و نمودار ارائه کرد.
۱۵. همراه هر مقاله لازم است نویسنده مسؤل، نامه‌ای جداگانه به سردبیر نوشته، عنوان مقاله، نام و نام خانوادگی، درجه تحصیلی، رشته تحصیلی، محل کار، نشانی الکترونیک (رایانامه) نویسندگان مقاله و ترتیب درج اسامی آن‌ها را همراه اخذ امضا، ذکر کند.
۱۶. نویسندگان مقالات خود را باید به ایمیل نشریه ارسال نمایند.
۱۸. مقالات ارسال شده بازگردانده نمی‌شوند.
۱۹. روش داوری مقالات به قرار زیر است:
- ۱-۱۹ در صورتی که مقاله طبق راهنمای نویسندگان تنظیم شده باشد، به صورت بی‌نام برای دو داور ارسال می‌شود.
- ۲-۱۹ در صورتی که دو داور نظری واحد (تأیید، رد، با اصلاح) داشته باشند، همان نظر اعمال خواهد شد و در غیر این صورت، مقاله برای داور سوم ارسال خواهد شد.

فهرست مطالب

- سخن نخست (یادمان زنان ساسانی در کتیبه‌های خصوصی) ۹
دکتر سیروس نصرالله‌زاده
- مطالبات و حقوق سیاسی و اجتماعی زنان در گذار از قاجار به پهلوی ۱۱
دکتر قربانعلی کناررودی
- واکاوی نقش فدراسیون بین‌المللی فوتبال (فیفا) در تثبیت و توسعه حقوق زنان ۴۵
دکتر حمیدرضا اکبرپور
- ضرورت ثبت تجربه‌های زنان از همه‌گیری کووید ۱۹ (با تکیه بر جایگاه زن در خانواده) ۷۵
پیمانہ صالحی
- جستاری بر تربیت‌بدنی و ورزش زنان در دوره معاصر ۱۰۳
دکتر الهام ملک‌زاده
- جایگاه زنان در دولت خودخوانده داعش ۱۱۵
دکتر شهره جلال‌پور، معصومه یزدانی و محمد زارع‌زاده
- سدیدالسلطنه و مطالعات زنان بوشهر در عصر قاجار ۱۴۳
سید قاسم یاحسینی

سخن نخست:

یادمان زنان ساسانی در کتیبه‌های خصوصی

دکتر سیروس نصرالله‌زاده

هیئت علمی پژوهشکده زبان‌شناسی پژوهشگاه علوم انسانی

cyrusnasr@gmail.com

از عهد هخامنشی، نام زنانی بسیار که جایگاهی سلطنتی و درباری داشته‌اند، بر مهر و اثر مهرهای این دوره آمده است. در دوره ساسانی هم منابعی که ذکر زنان در آن آمده، متنوع است که از مهم‌ترین آن‌ها کتیبه شاپور را بر کعبه زردشت می‌توان نام برد که زنان خانواده سلطنتی به حیث مقام و مرتبه در آن ذکر شده‌اند؛ از آن جمله است آذرناهیید دختر شاپور، دینگ دختر بابک شاه و دینگ مادر بابک شاه و بسیاری دیگر. نام بیشتر زنان را بر روی مهر و اثر مهرهایی می‌بینیم که مربوط به طبقه اشراف و خاندان‌های ثروتمندان. این مواد تاریخی به حیث شناخت تصویری زنان، در کنار نقش برجسته‌ها بسیار مهم‌اند. بر روی سکه‌ها، نیز می‌توان از سکه بهرام دوم نیز نام برد که خانواده او، همسر و ولیعهد، با ذکر نام آمده‌اند.

بخش مهم دیگر از کتیبه‌های باقی مانده از عهد ساسانی که مشهور به کتیبه‌های خصوصی‌اند و بر خلاف کتیبه‌های درباری، وضعیت عامه مردم را نشان می‌دهند، چندین گور نوشته است که در شناخت وضعیت جامعه ساسانی، به‌ویژه آغاز دوره ورود اسلام به ایران، مهم هستند. یکی از این گور نوشته‌ها که در ترکستان چین، شهر شی‌آن، یافته شده، مربوط به خاندان سورین، و از جمله فرزندان یزدگرد سوم است که پس از سقوط ساسانیان به چین مهاجرت کردند و صاحب مقاماتی مهم در سپاه آن کشور شدند. این بانوی زردشتی «ماه‌وه» دختر فرخزاد دادوه بوده که بر اساس کتیبه مزبور، پدرش هم در این زمان مرده بوده است.

تاریخ مرگ او سال ۲۴۲ یزدگری / ۲۶۰ و در روز ۲۸ اسفندماه بوده است.

کتیبه مهم دیگر مربوط به قرن پنجم قمری است. سه برج یادمانی (لاجیم و رادگان غربی و رسگت) در مازندران امروزی قرار دارد که آخرین کتیبه‌های بازمانده به خط پهلوی همراه با کتیبه کوفی بر روی آن‌ها باقی مانده است. کتیبه‌های مذکور مربوط به سلسله اسپهبدان یا آل باوند هستند.

در کتیبه برج لاجیم، دو روایت کوفی و پهلوی ساسانی آمده که متعلق به شخصی به نام «شهریار پسر عباس پسر شهریار» است. بر اساس روایت عربی، مادر او به نام «السنه الکریمه جهر آزاد بنت سیسبور» در سال ۴۱۳ قمری دستور ساخت این مقبره را برای پسرش داده است. در روایت پهلوی با آسیب دیدگی، نام او «چهر آزاد مادر او دختر سلیخور در سال ۳۹۰ یزدگردی» ذکر شده. این مادر، نخستین زنی محسوب می‌شود که نامش در کتیبه‌های اسلامی آمده است. بعدها در میان ترکان، سنت و رسم شد تا برای پسران‌شان مقبره بسازند. این سلسله مسلمان، ادامه دهنده سنت و رسم حکومتداری ساسانیان بودند و خود را از نسل آنان می‌دانستند. چندین گور نوشته زردتشی در فارس یافته شده که مربوط به زنانی است که همسر یا پدران‌شان برای آن‌ها به رسم وقف، یا به اصطلاح دینی زردشتی، پدروان، مقبره یا دخمه ساخته‌اند. این گور نوشته‌ها غالباً در کازرون و بیشاپور یافت شده که یکی از آن‌ها «آباندان دختر فرخدان» است.

از نمونه‌های جالب، گور نوشته‌ای دیگر در کازرون است که نام دو دختر فوت شده و احتمالاً خویشاوند در آن آمده که به فاصله چند ماه مرده‌اند، و برای هردو، یک گور نوشته در نظر گرفته شده است. نام یکی که زودتر مرده «نیکداد دختر مهرین شاد» است که در سال ۹۳ یزدگردی / ۱۰۶ شمسی و در ماه اسفند در گذشته، و دیگری «برزیدگ دختر جمان گشنسپ» است که در سال ۹۴ یزدگردی و در ماه خرداد مرده است. دو گور نوشته جالب دیگر وجود دارد که شوهری برای زنش دستور ساخت مقبره داده است. بر روی یک کتیبه که شکسته شده، عبارت «برای زن خویش فرمود بسازند»، و در کتیبه دیگر «یزدان پانگ برای زنش ابرویز اناهید (پرویز ناهید)» به همراه دعای خیر دستور داد بسازند، آمده است. نمونه دیگر، شخصی به نام «پیرگون» برای دخترش دستور ساختن مقبره را داده است. مواردی دیگر از این دست هم وجود دارد که نشان می‌دهد مسئله ساختن مقبره برای زنان و دختران، در حکم وقف سنتی رایج بوده و تفاوتی میان جنس مرد و زن نبوده است.